

УДК 336.027:338.439

В. В. Лаврук,

д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/000000-0002-0778-7227>**Н. А. Мазур,**

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID: <https://orcid.org/000000-0002-4670-6805>**В. М. Гаврилюк,**

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4685-5544>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.3.19

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

V. Lavruk,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance And Electronic Payment Systems, Higher educational institution "Podillia State University"

N. Mazur,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head at the Department of Enterprise Economics, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

V. Havryliuk,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Higher Education Institution "Podillia State University"

MANAGEMENT OF THE FINANCIAL AND CREDIT INFRASTRUCTURE FORMATION IN THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF ENSURING FOOD SECURITY OF UKRAINE

У статті досліджено склад, структуру та функціональне призначення фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору, а також обґрунтовано об'єктивну необхідність розвитку її інституцій в контексті забезпечення продовольчої безпеки України. Розвиток фінансово-кредитної інфраструктури є невід'ємною умовою ефективного функціонування будь-якого розвинутого аграрного сектору. З метою акумулювання фінансових ресурсів і подальшого інвестування в аграрний сектор надзвичайно важливим є паралельне зміцнення як сільського господарства, так і фінансового сектору економіки. Це потребує формування узгодженої стратегії розвитку з послідовною системою регулювання та політики, які б відповідали потребам зазначених секторів і реальним можливостям усіх задіяних економічних агентів. У статті запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального показника ефективності участі економічних суб'єктів та фінансово-кредитної інфраструктури у функціонуванні аграрного сектору.

This scientific article provides a comprehensive examination of the composition, structural framework, and functional objectives of the financial and credit infrastructure within the agricultural sector, while simultaneously substantiating the objective imperative for institutional evolution to fortify Ukraine's food security. The advancement of financial and credit infrastructure is posited as an indispensable prerequisite for the streamlined performance of any sophisticated agrarian economy. Given the protracted nature of production cycles, the inherent seasonality of agricultural operations, and the distinct patterns of expenditure and inventory accumulation, agrarian enterprises typically encounter a persistent deficit of internal liquidity for continuous financing.

The study demonstrates that food security constitutes a fundamental pillar of Ukraine's national security architecture, acquiring heightened significance amidst the ongoing Russian military aggression. This conflict has precipitated the systematic destruction of infrastructure, the disruption of established supply chains, and a substantial contraction in agricultural output. Furthermore, escalating economic threats-most notably inflationary pressures, declining household disposable income, and rising unemployment rates-exacerbate the challenges of ensuring equitable access to high-quality nutritional resources for the populace.

To facilitate the effective accumulation of financial capital and its subsequent reinvestment into the agrarian domain, the synchronized reinforcement of both the agricultural and financial sectors is deemed essential. This necessitates the formulation of a cohesive developmental strategy underpinned by a rigorous regulatory framework and policy interventions that align with the specific requirements of these sectors and the empirical capacities of all involved economic agents. The proposed methodology for quantifying the integrated efficiency of the formation and development of financial and credit infrastructure for agricultural enterprises serves as a pivotal analytical instrument for the intensification of the nation's agriculture.

Ключові слова: сільське господарство, сталий розвиток аграрного сектору, розвиток, фінансово-кредитна інфраструктура, продовольча безпека.

Key words: agriculture, sustainable development of the agricultural sector, development, financial and credit infrastructure, food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки держави та прискорення сталого розвитку агропромислового комплексу необхідною умовою є залучення значних обсягів фінансових ресурсів. Вирішальне місце у реалізації сучасної аграрної політики держави посідає формування та впровадження виваженої, послідовної й ефективної фінансово-кредитної політики щодо аграрного сектору економіки. Саме така політика створює інституційні та економічні передумови для стабільного функціонування аграрного сектору, підвищення їх інвестиційної привабливості та забезпечення довгострокового економічного зростання галузі. Визначена проблема потребує глибокого комплексного дослідження, що і визначає актуальність та своєчасність даної статті.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору економіки та формування його фінансово-кредитної інфраструктури є предметом ґрунтовних наукових

досліджень багатьох закордонних і вітчизняних учених. Значний внесок у вивчення теоретичних, методологічних і прикладних аспектів фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства зробили Стойко Я. [1], Солівода М. [5], Прокопишин О. [6], Рюте М. [8], Андрющенко К. [9], Замула І. [10], Дацій О. [11], Андрос С. [12], Ковтун В. [13] та інші дослідники. У їхніх працях розкрито сутність кредитних відносин в аграрній сфері, визначено роль фінансово-кредитних інститутів у розвитку сільського господарства, а також обґрунтовано напрями державної підтримки аграрних товаровиробників.

Водночас, попри значний науковий доробок, низка питань, пов'язаних із функціонуванням фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору, зокрема діяльністю банківських установ, кредитних спілок, лізингових та інших фінансових компаній, залишається недостатньо опрацьованою. Стан, тенденції та перспективи розвитку зазначених інституцій у контексті забезпечення сталого розвитку сільського господарства потребують подальшого наукового аналізу та поглибленого дослідження. Окрім цього мало досліджені питання розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору в контексті забезпечення продовольчої безпеки України. Унаслідок

цього значна частина процесів соціально-економічного розвитку сільських територій залишається недостатньо пізною та концептуально неосмисленою, що, своєю чергою, негативно впливає на результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств і стримує реалізацію їхнього виробничо-економічного потенціалу.

Окрім матеріалів експертних оцінок, науково-практичних конференцій, монографічних і періодичних видань, а також праць вітчизняних і зарубіжних учених інформаційну базу дослідження сформовано на основі законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють управління та розвиток сільських територій, даних офіційної статистики Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби зайнятості України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, звітних матеріалів фінансових і адміністративних структур аграрної сфери. У межах мікродослідження проаналізовано статистичні показники розвитку сільського господарства у шести регіонах України за 2024 рік (Черкаська, Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Львівська та Одеська області).

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення складових та теоретичне обґрунтування особливостей формування і розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору в контексті забезпечення продовольчої безпеки України, а також розроблення пропозицій щодо використання методики розрахунку інтегрального показника ефективності участі економічних суб'єктів у фінансово-кредитній інфраструктурі аграрних підприємств на прикладі регіонів України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Функціонування ефективної кредитної інфраструктури сільського господарства є важливою складовою його стабільного розвитку. Особливо роль кредитного обслуговування аграрної галузі посилюється у періоди загострення кризових явищ, як в цілому в економіці країни, так і аграрній сфері, зокрема. Нині кредитна інфраструктура сільського господарства України знаходиться у процесі формування, яке ускладнюється рядом об'єктивних особливостей аграрного виробництва: повільністю оборотних активів, низькою дохідністю та високою ризикованістю вкладень, що

знижує інвестиційну привабливість господарств галузі для кредиторів. Крім того, сучасний етап економіки України характеризується значним погіршенням фінансового стану аграрних господарств, порушенням фінансової паритетності між сільським господарством та промисловістю, відсутністю розвинутого ринку землі тощо [1, с. 14].

Сільське господарство й надалі залишається одним із ключових інструментів забезпечення сталого розвитку та скорочення рівня бідності. За оцінками експертів Світового банку, до 2050 року світовий попит на продовольство зросте приблизно на 70 %, а для його задоволення необхідно інвестувати щонайменше 80 млрд. дол. США у розвиток аграрного сектору [2]. Сучасне сільське господарство трансформується у висококонкурентну, технологічно розвинену систему, що функціонує під впливом зростаючого попиту споживачів на продукцію з високою доданою вартістю, глибоким рівнем переробки, а також стабільними стандартами якості та безпеки. У зв'язку з цим підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та інтеграції малих виробників у глобальні ланцюги створення вартості визначено пріоритетними напрямками розвитку аграрного сектору.

Подальший розвиток аграрного сектору потребує фінансових ресурсів. Попит з боку сільськогосподарських товаровиробників сформований, оскільки в умовах жорсткої ринкової конкуренції вистояють прогресивні, технологічні виробники, що вимагає значних фінансових вкладень [3, с. 128].

З урахуванням особливої ролі аграрного сектору у забезпеченні продовольчої безпеки держави, збереженні традицій сільського укладу життя, раціональному використанні агроресурсного потенціалу та охороні національних природних ресурсів (родючості ґрунтів, генофонду високопродуктивних сортів рослин і порід тварин), формування достатньої за обсягом, доступної, своєчасної та ефективної фінансово-кредитної інфраструктури є одним із пріоритетних завдань державної аграрної політики [4].

Фінансово-кредитна інфраструктура розглядається як сукупність кредитно-банківських установ, фондових бірж, фінансових, інвестиційних та страхових компаній, які функціонують у межах грошового, фондового та інвестиційного ринків і забезпечують їх безперебійну діяльність. Фінансово-кредитна інфраструктура агропромислового комплексу являє собою систему акумулювання та перерозподі-

лу фінансових ресурсів, формування і руху капіталу між суб'єктами господарювання та галузями агропромислового комплексу з метою забезпечення безперервності аграрного виробництва. Системний підхід до дослідження фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства передбачає її розгляд як сукупності взаємопов'язаних підсистем і структурних елементів, спрямованих на виконання визначених економічних функцій [5, с. 363].

Окрім цього, фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств доцільно розглядати як цілісну та багатоаспектну систему формування, акумулювання, залучення й ефективного використання кредитних ресурсів, спрямованих на підтримку господарської діяльності у виробничій, інвестиційній та інноваційній сферах. Його економічна сутність полягає у створенні необхідних передумов для забезпечення безперервності виробничого процесу, підвищення результативності використання наявних ресурсів, а також зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах динамічного ринкового середовища. Основною метою фінансово-кредитного забезпечення є повне та своєчасне задоволення потреб аграрних підприємств у фінансових ресурсах, необхідних для реалізації їх господарської діяльності як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Залучені кредитні кошти спрямовуються на фінансування основних етапів виробничого циклу, придбання матеріально-технічних ресурсів, закупівлю, оновлення та модернізацію основних засобів, а також на впровадження інноваційних рішень і сучасних технологій — від систем точного землеробства до комплексної цифровізації управлінських процесів. Таким чином, кредитні ресурси в аграрному секторі виконують подвійну функцію: з одного боку, вони виступають інструментом підтримки поточного виробництва, а з іншого — є важливим чинником переходу аграрних підприємств на якісно новий рівень розвитку, що забезпечує їх довгострокову стійкість та адаптивність до сучасних викликів [6, с. 361].

З переходом економіки України в якісно нові ринкові відносини, коли відбувається рішуче ламання давно сформованих господарських структур, поступовий перехід до непрямих економічних методів управління і регулювання, переорієнтація виробників і виробничих взаємозв'язків між ними на споживачів, необхідні свої методи розробки і послідовної реалізації інноваційної політики у сфері формування фінансово-кредитної інфраструктури [7, с. 5].

Доступ до фінансових ресурсів є критично важливим чинником зростання аграрного сектору, оскільки в країнах, що розвиваються, сільське господарство забезпечує основні джерела доходів для близько 86 % сільського населення [8]. Водночас фінансові обмеження залишаються однією з ключових проблем розвитку аграрної сфери та суттєво знижують конкурентні можливості малих та середніх товаровиробників продовольчої продукції. Фінансові установи часто уникають кредитування аграрного сектору через високі ризики, пов'язані з посухами, повеннями, шкідниками, хворобами рослин і тварин, а також значні транзакційні витрати, зумовлені великими територіальними відстанями. У результаті, попри зусилля урядів щодо залучення інвестицій у сільське господарство, недостатнє розуміння фінансових ризиків і потенційних можливостей аграрного виробництва призводить до дефіциту ресурсів, необхідних для стимулювання виробництва, виробництва, переробки та збуту сільськогосподарської продукції і як наслідок зниження продовольчої безпеки.

Продовольча безпека є важливим складником національної безпеки України, особливо в умовах триваючої з 2022 року військової агресії, яка призвела до руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів та скорочення обсягів аграрного виробництва. Додатково, економічні загрози, зокрема інфляція, зниження доходів населення та зростання рівня безробіття, значно ускладнюють забезпечення громадян доступними та якісними продуктами харчування.

Аграрний сектор на сьогодні є одним із ключових секторів економіки України, оскільки забезпечує близько 21% загального обсягу виробництва та формує приблизно 7,1% валового внутрішнього продукту країни. За оцінками Міністерства аграрної політики, експорт аграрної продукції у 2024 році становив приблизно 24,5 млрд. дол., або близько 59 % від усіх товарних експортних поставок України. Україна входить до числа семи провідних світових виробників зернових культур і сояшикової олії. З огляду на це, державна та інституційна підтримка розвитку аграрної галузі є економічно обґрунтованою та стратегічно необхідною.

До числа найвагоміших інститутів, що формують систему забезпечення продовольчої безпеки, можна віднести фінансово-кредитний, організаційно-ринковий, виробни-

Рис. 1. Фінансово-кредитна інфраструктура агропромислового комплексу

Джерело: авторська розробка.

чо-технічний, державно-правовий, освітньо-консультаційний, транспортно-логістичний та інші інститути. Основними складовими фінансово-кредитного інституту є суб'єкти, які здійснюють надання фінансових та страхових послуг виробникам агропродовольчих товарів, а також забезпечують доступ до позикового та залученого капіталу для підтримки виробничої діяльності. Для подальшого розвитку кредитних відносин між комерційними банками та підприємствами агропродовольчої сфери держава повинна активно підтримувати всіх учасників кредитування шляхом застосування таких механізмів, зокрема і державної підтримки розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості.

Фінансово-кредитна інфраструктура агропромислового комплексу представлена на рисунку 1.

Вона включає сукупність відносно автономних, проте взаємопов'язаних елементів, зокрема фінансово-кредитну підсистему, систему страхування та інвестиційні фонди.

Основним завданням фінансово-кредитної інфраструктури є акумулювання тимчасово вільних фінансових ресурсів і їх подальший пе-

рерозподіл відповідно до потреб аграрного сектору з урахуванням специфіки аграрного виробництва.

Формування спеціалізованої фінансово-кредитної інфраструктури в аграрному секторі відбувається в умовах підвищених виробничих ризиків, низької інвестиційної привабливості, сезонного характеру інвестування, уповільненого та незавершеного кругообігу капіталу, тривалого періоду реалізації інвестиційних проєктів і значної залежності від залучених фінансових ресурсів.

Особливістю відтворювальних процесів у сільському господарстві є те, що галузь не завжди спроможна забезпечити не лише розширене, а й просте відтворення власними фінансовими ресурсами. У цьому контексті багатфункціональна фінансова система відіграє ключову роль у мобілізації заощаджень суб'єктів із обмеженими інвестиційними можливостями, пошуку організацій із вищою нормою прибутковості та подальшому розміщенні вільних коштів у найбільш ефективних напрямках. У результаті досягається не лише зростання віддачі від інвестованого капіталу, а й збільшення обсягів виробництва кінцевої сільськогосподарської продукції [9, с. 518].

Таблиця 1. Показники ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору у регіонах України

Регіон	k1	k2	k3	k4	k5	k6
Київська область	51,5	41,4	58,6	94,9	23,2	52,5
Полтавська область	23,2	7,1	81,8	67,7	53,5	43,4
Дніпропетровська область	13,1	86,8	100,9	23,2	67,7	84,8
Вінницька область	65,6	20,2	86,8	97,0	79,8	61,6
Черкаська область	38,3	69,7	38,4	91,9	44,4	46,4
Харківська область	39,3	49,5	71,7	1,0	6,1	22,2

Специфіка формування елементів фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору зумовлює наявність у її структурі базових підсистем — фінансової та кредитної. Особливістю фінансової підсистеми є взаємодія між її суб'єктами щодо формування, розподілу та використання грошових фондів, які забезпечують створення належних умов для фінансової підтримки розвитку сільського господарства [10, с. 2998]. До суб'єктів фінансово-кредитної підсистеми належать комерційні та інвестиційні банки, лізингові компанії, страхові та факторингові організації, а також інші фінансові інституції. Кредитна підсистема виконує функції акумулювання тимчасово вільних коштів і їх перерозподілу відповідно до потреб сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням особливостей аграрного виробництва [11, с. 422].

Недостатній розвиток фінансово-кредитної інфраструктури є наслідком кризового стану як економіки загалом, так і аграрного сектору зокрема, а також обмеженої ефективності державної стратегії підтримки аграрної галузі в умовах війни. Основним завданням держави як ключового суб'єкта фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу є створення умов, що забезпечують розширене відтворення галузі та забезпечення продовольчої безпеки країни. До таких умов належать: фінансування інвестиційної діяльності агропідприємств, організація лізингових програм за рахунок бюджетних коштів, надання податкових пільг, державні гарантії за кредитами, сприяння розвитку кооперації та вертикальної інтеграції в агропромисловому комплексі, а також підтримка державного страхування сільськогосподарських ризиків [12, с. 13].

Отже, ефективне функціонування аграрного сектору неможливе без розвиненої та збалансованої фінансово-кредитної інфраструктури. Водночас оцінювання результативності процесів її формування та розвитку на рівні сільськогосподарських підприємств є складним і багатоаспектним завданням.

У зв'язку з цим запропонована методика визначення інтегрального показника ефектив-

ності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрних підприємств може розглядатися як важливий аналітичний інструмент інтенсифікації сільського господарства країни. У дослідженні розглянуто шість областей України (n), для кожної з яких розраховано шість показників ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору у відповідному регіоні (k).

У таблиці 1 наведено значення всіх проаналізованих показників для кожного окремого об'єкта дослідження — аграрного регіону України. Кожен рядок відображає сукупність показників ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору конкретного регіону, тоді як кожен стовпець характеризує значення відповідного показника ефективності для всієї сукупності досліджуваних регіонів.

Таким чином, до основних показників ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору у регіоні належать такі [13, с. 223].

1. Ефективність валового виробництва сільськогосподарської продукції в регіоні (k1). Даний показник визначається як відношення обсягу валової продукції сільського господарства регіону до витрат живої та уречевленої праці та характеризує загальний рівень виробничої ефективності аграрного сектору.

2. Коефіцієнт природного руху сільського населення регіону (k2). Показник використовується для оцінювання соціальної ефективності та відображає інтенсивність природного приросту або скорочення населення на основі співвідношення показників народжуваності та смертності.

3. Обсяг валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах у розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь (k3). Цей показник слугує індикатором технологічної ефективності та визначається як відношення вартості валової сільськогосподарської продукції регіону у порівнянних цінах до площі сільськогосподарських земель.

Таблиця 2. Визначення вектора "антиеталону"

Регіон	k1	k2	k3	k4	k5	k6
Черкаська область	0,01	-0,22	0,10	0,82	-0,62	0,01
Тернопільська область	-0,42	-0,63	0,62	0,31	0,11	0,02
Хмельницька область	-0,61	0,34	0,51	-0,54	0,12	0,30
Вінницька область	0,01	-0,85	0,33	0,53	0,24	-0,11
Львівська область	-0,34	0,31	-0,31	0,83	-0,20	-0,20
Одеська область	0,12	0,32	0,70	-0,51	-0,45	-0,22

4. Ефективність фінансової підтримки розвитку фермерських господарств регіону шляхом здешевлення кредитних ресурсів (k4). Показник обчислюється як відношення валового прибутку сільськогосподарських підприємств регіону до вартості залучених пільгових кредитних ресурсів.

5. Ефективність забезпечення аграрного сектору кредитними ресурсами (k5). Даний індикатор визначається як відношення валового прибутку аграрних підприємств регіону до загальної вартості залучених кредитних ресурсів, спрямованих на розвиток аграрного сектору регіону.

6. Частка компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання (k6). Показник розраховується як відношення суми компенсації вартості техніки та обладнання, наданої аграрним підприємствам регіону, до їх загальної вартості.

Варто зазначити, що показники типу k1 належать до стимулюючих, тобто таких, що мають позитивний (стимулювальний) вплив на рівень розвитку досліджуваних об'єктів. Зростання їх числового значення свідчить про підвищення рівня ефективності виробничо-господарської діяльності. Натомість показники типу k2 класифікуються як дестимулюючі, оскільки їх зростання характеризує зниження рівня ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору. Таким чином, сукупність показників може бути подана у вигляді $k = k1 + k2$.

Показники ефективності, як правило, є неоднорідними, відрізняються за порядком числових значень і мають різні одиниці виміру. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення процедури стандартизації показників, яка здійснюється за такою формулою (1):

$$T_{nk} = \frac{(X_{nk} - \bar{X}_n)}{R_k} \quad (1),$$

де

$\bar{X}_n$ — середнє значення n-го показника ефективності;

R_k — середньоквадратичне відхилення відповідного показника;

Таблиця 3. Визначення відстані між еталоном та антиеталоном

Показник	C (max)	F (min)	t_n
k1	0,85	-0,61	1,83
k2	0,66	-0,60	1,45
k3	0,54	-0,52	0,92
k4	0,52	-0,83	1,61
k5	0,81	-0,30	1,24
k6	0,74	-0,54	1,36

T_{nk} — стандартизоване значення k-го показника ефективності для n-го об'єкта дослідження.

Поділ показників на стимулятори та дестимулятори є методологічною основою для побудови так званого "еталону" ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору, який задається у вигляді вектора $C = (c1, c2, \dots, cn)$ формула (2):

$$C_k = \max_n T_{nk} \\ k \in R_{ue_k} = \min_n T_{nk} \quad (2) \\ \text{if } k \in T,$$

де

R — множина стимулюючих показників;

T — множина дестимулюючих показників.

Іншими словами, k-та компонента еталонного вектора C відображає найкраще нормалізоване значення відповідного показника ефективності серед усієї сукупності проаналізованих об'єктів. Очевидно, що жоден окремий показник ефективності та жоден регіон з досліджуваної сукупності не може перевищувати рівень ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури, заданий відповідним еталонним значенням (табл. 2).

У таблиці 2 наведено результати розрахунку вектора "антиеталону" $F = (f1, f2, \dots, fk)$, де k-та компонента вектора F відображає найгірше нормалізоване значення k-го показника ефективності серед усієї сукупності досліджуваних об'єктів. Таким чином, для кожного регіону за будь-яким окремим показником рівень ефективності не може бути нижчим за відповідне значення антиеталону.

Сформуємо таблицю 3, де для подальших розрахунків визначається відстань між еталонним та антиеталонним векторами. Для будь-

Таблиця 4. Визначення інтегрального показника ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору

Регіон	k1	k2	k3	k4	k5	k6	tn	Qn, %
Черкаська область	0,31	0,10	0,42	1,80	0,01	0,31	1,71	60,1
Тернопільська область	0,13	0,01	1,50	1,01	0,65	0,34	1,82	63,1
Хмельницька область	0,01	0,62	0,90	0,02	0,35	0,62	1,62	54,0
Вінницька область	0,62	0,02	1,21	1,62	1,01	0,50	2,23	76,2
Львівська область	0,01	0,43	0,01	1,24	0,02	0,01	1,30	45,3
Одеська область	0,44	0,60	1,43	0,01	0,03	0,11	1,60	55,0

якого n -го об'єкта стандартизоване значення n -го показника задовольняє такі умови:

$f_{k\leq} \leq T_{nk} \leq c_{nk}$ — для показників стимуляторів ($k \in R$);

$f_{k\leq} \leq T_{nk} \leq f_{nk}$ — для показників дестимуляторів ($k \in T$).

Визначим дестимулюючі показники за формулами (3, 4):

$$t = \sqrt{\sum_{k=1}^6 (c_k - f_k)^2} = 2.92 \quad (3)$$

$$t_n = \sqrt{\sum_{k=1}^6 (t_k - f_k)^2} \quad (4).$$

Звідси випливає, що $t_n \leq t$, причому лише у тому випадку, якщо n -й об'єкт має найвищі значення за всіма стимулюючими показниками та найнижчі — за всіма дестимулюючими показниками ефективності формування і розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору (табл. 3).

З урахуванням викладеного пропонується використовувати показник Q_n як інтегральний індикатор ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору (табл. 4), який визначається за формулою (5):

$$Q_n \left(\frac{t_n}{t} \right) \times 100\%. n = 1, 2 \dots y \quad (5).$$

Таблиця 4 відображає результати розрахунку інтегрального показника ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору. Значення показника Q_n характеризує (у відсотках) рівень ефективності n -го регіону відносно еталонного значення, причому ($0 \leq Q_n \leq 100$).

За результатами проведеного дослідження найвищий рівень ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору зафіксовано у Вінницькій та Тернопільській областях, де значення інтегрального показника становить 76,2 і 63,1 % відповідно. Провідні позиції цього регіону зумовлені не лише результатами діяльності місцевих сільськогосподарських товаровиробників, а й сукупністю об'єктивних природно-еконо-

мічних чинників, зокрема значною площею регіону, високою часткою сільськогосподарських угідь та сприятливими кліматичними умовами. Зокрема, площа сільськогосподарських земель і ріллі у Вінницькій області становить 1,83 млн га.

Особливе місце у фінансово-кредитному механізмі державної підтримки аграрного виробництва займають бюджетні інструменти, які функціонують за двома основними напрямками: надання субсидій та дотацій сільськогосподарським товаровиробникам, а також цільове фінансування програм розвитку агропромислового комплексу. Упродовж останніх років найбільш поширеними інструментами бюджетної політики щодо аграрного сектору економіки є виробничі дотації у галузях тваринництва та рослинництва, часткова компенсація інвестиційних витрат на будівництво фермерських господарств і тепличних комплексів, придбання обладнання для агропромислового комплексу за схемою фінансового лізингу, а також фінансування витрат аграрного фонду на об'єкти цінового регулювання, хоча його роль у державній аграрній політиці була скоригована в рамках реформ і це вже не традиційний активний державний інструмент прямої підтримки аграріїв, як раніше. Крім того, державна підтримка передбачає надання державних кредитів фермерським господарствам та фінансування соціальної інфраструктури сільських територій, що забезпечує комплексний розвиток аграрного сектору та підвищує його економічну стійкість.

Високі показники розвитку аграрних підприємств у досліджуваних регіонах є наслідком реалізації комплексу державних заходів підтримки. Так, у 2024 році агропромисловий комплекс України отримав 7,075 млрд грн державної підтримки з державного бюджету через відповідні програми Міністерства аграрної політики та Міністерства економіки. У розрізі розподілу цих коштів у 2024 році це:

— 2,78 млрд грн було профінансована міжнародними фінансовими організаціями;

— 1,36 млрд грн безпосередня підтримка з державного бюджету для розвитку переробної

промисловості, садівництва, ягідництва, виноградарства та тепличного господарства.

Програми підтримки агропромислового комплексу у 2024 році передбачали такі напрями: бюджетні дотації, часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки, компенсацію відсоткових ставок за кредитами, кредитування фермерських господарств, а також підтримку галузі тваринництва.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розвиток фінансово-кредитної інфраструктури є необхідною складовою функціонування будь-якого розвиненого аграрного сектору в контексті забезпечення продовольчої безпеки України. Сучасний стан фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу України доцільно охарактеризувати як етап її активного становлення та інституційного формування. Залучення фінансових ресурсів, а отже й інвестицій, у сільське господарство потребує одночасного зміцнення як аграрного сектору, так і фінансової системи загалом. Формування взаємовигідної моделі фінансування сільського господарства можливе лише за умови реалізації узгодженої стратегії та державної політики, які відповідають потребам реального сектору економіки та враховують наявні можливості суб'єктів підприємницької діяльності.

Запропонована у статті методика розрахунку інтегрального показника ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору дала змогу ідентифікувати регіональних лідерів, до яких належать Вінницька, Черкаська та Хмельницька області України. Високі значення показників ефективності аграрних підприємств у зазначених регіонах зумовлені комплексом реалізованих заходів, серед яких: підвищення доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників; розвиток інституту іпотеки земель сільськогосподарського призначення; посилення конкурентних засад у сферах кредитування та страхування; підтримка рівня субсидування відсоткових ставок за кредитами, отриманими аграрними підприємствами в комерційних банках; часткова компенсація зростання вартості матеріально-технічних ресурсів; державна підтримка розвитку горизонтальної та вертикальної інтеграції в аграрному секторі.

Таким чином, запропонований у статті методичний підхід до визначення інтегрального

показника ефективності формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору є важливим етапом у забезпеченні процесів відтворення в сільському господарстві. Його застосування сприяє вдосконаленню механізму участі фінансово-кредитних інструментів у відтворювальному процесі, визначенню напрямів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, а також оптимізації взаємодії аграрних товаровиробників з інститутами фінансово-кредитної системи.

Літатура:

1. Стойко О. Я., Дема Д. І. Формування кредитної інфраструктури аграрного сектору України. Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Фінанси і кредит. 2009. № 2. С. 13—17. URL: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/5506>
2. World Food Program, & IFAD. Weather index-based insurance in agricultural development: A technical guide. 2011. URL: <https://www.ifad.org/documents/d/new-ifad.org/weather-index-based-insurance-in-agricultural-development-a-technical-guide-pdf>
3. Лаврук В.В. Фінансова стійкість аграрних підприємств. Збірник наукових праць ПДАТУ. 2013. Вип. 21. С. 127—131.
4. Food and Agriculture Organization [FAO], & World Bank. Financing smallholder agricultural term investments. 2012. URL: <https://www.rfilc.org/library/financing-smallholder-agricultural-term-investments/>
5. Soliwoda M. Are Investment Subsidies for Farms Still Unexplored? A Systematic Review. Agrarian Perspectives XXVI. Competitiveness of European Agriculture and Food Sector, Proceedings of the 26th International Scientific Conference. 2017. P. 362—368. Prague: Czech University of Life Sciences Prague.
6. Прокопишин О. С., Дранус В. В. Фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств: облік та аналітичні аспекти. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2025. № 3 (43). С. 359—368. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3\(43\)-359-368](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3(43)-359-368).
7. Лаврук В.В. Маркетингова концепція інноваційної політики агропромислового розвитку у конкурентному середовищі. Агросвіт. 2009. № 3. С. 4—7.
8. Ruete M. Financing for Agriculture: How to boost opportunities in developing countries. International Institute for Sustainable Development (IISD). 2015. URL: <https://www.iisd.org/itn/2015/11/26/financing-for-agriculture-how-to-boost-opportunities-in-developing-countries/>

9. Andriushchenko K., Lavruk V., Uliganets S., Kovtun V., Matviienko H. Reputation risk management companies based on competence approach. TEM Journal. 2019. Vol. 8. Issue 2. Pp. 516—524. DOI: <https://doi.org/10.18421/TEM82-27>

10. Zamula I., Tanasiieva M., Travin V., Nitsenko V., Balezentis T., Streimikiene, D. Assessment of the profitability of environmental activities in forestry. Sustainability. 2020. Vol. 12. Issue 7. Pp. 2998. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12072998>

11. Andriushchenko K., Datsii O., Aleinikova O., Mohamed A. A., Mohammed, A. A. Improvement of the water resources management system at the territorial level. Problems and Perspectives in Management. 2019. Volume 17. Issue 3. Pp. 421—437. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.17\(3\).2019.34](https://doi.org/10.21511/ppm.17(3).2019.34)

12. Андрос С. В. Фінансово-кредитна інфраструктура і роль кредитного механізму в забезпеченні стійкого функціонування підприємств агропромислового виробництва. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2024. № 3 (73). С. 12—21. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No3/12.pdf>.

13. Kovtun V., Andriushchenko K., Horbova N., Lavruk O., Muzychka Y. Features of the management process of ambidextrous companies. TEM Journal. 2020. Volume 9, Issue 1, Pp. 221—226. DOI: <https://doi.org/10.18421/TEM91-31>

References:

1. Stoyko, O. Ya. and Dema, D. I. (2009), "Formation of credit infrastructure of the agricultural sector of Ukraine", Visnyk Sumskoho natsionalnoho aharnoho universytetu. Seriya Finansy i kredyt, vol. 2, pp. 13—17, available at: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/5506> (Accessed 4 December 2025).

2. World Food Program, & IFAD (2011), "Weather index-based insurance in agricultural development: A technical guide", available at: <https://www.ifad.org/documents/d/new-ifad.org/weather-index-based-insurance-in-agricultural-development-a-technical-guide-pdf> (Accessed 12 December 2025).

3. Lavruk, V.V. (2013), "Financial stability of agricultural enterprises", Zbirnyk naukovykh prats PDATU, vol. 21, pp. 127—131.

4. Food and Agriculture Organization [FAO], & World Bank, (2012), "Financing smallholder agricultural term investments", available at: <https://www.rfilc.org/library/financing-smallholder-agricultural-term-investments/> (Accessed 15 December 2025)

5. Soliwoda, M. (2017), "Are Investment Subsidies for Farms Still Unexplored?", A Sys-

tematic Review. Agrarian Perspectives XXVI. Competitiveness of European Agriculture and Food Sector, Proceedings of the 26th International Scientific Conference, Czech University of Life Sciences Prague, Prague, Czech Republic, pp. 362—368.

6. Prokopyshyn, O. S. and Dranus V. V. (2025), "Financial and credit support of agricultural enterprises: accounting and analytical aspects", Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya, vol. 3 (43), pp. 359—368. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3\(43\)-359-368](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3(43)-359-368)

7. Lavruk, V.V. (2009), "Marketing concept of innovative policy of agro-industrial development in a competitive environment", Agrosvit, vol. 3, pp. 4—7.

8. Ruete, M. (2015), "Financing for Agriculture: How to boost opportunities in developing countries", International Institute for Sustainable Development (IISD), available at: <https://www.iisd.org/itn/2015/11/26/financing-for-agriculture-how-to-boost-opportunities-in-developing-countries/> (Accessed 30 December 2025)

9. Andriushchenko, K., Lavruk, V., Uliganets, S., Kovtun, V., & Matviienko, H. (2019), "Reputation risk management companies based on competence approach", TEM Journal, vol.8, issue 2, pp. 516—524. <https://doi.org/10.18421/TEM82-27>.

10. Zamula, I., Tanasiieva, M., Travin, V., Nitsenko, V., Balezentis, T. and Streimikiene, D. (2020), "Assessment of the profitability of environmental activities in forestry", Sustainability, vol. 12, issue 7, pp. 2998. <https://doi.org/10.3390/su12072998>

11. Andriushchenko, K., Datsii, O., Aleinikova, O., Mohamed, A. A. and Mohammed, A. A. (2019), "Improvement of the water resources management system at the territorial level", Problems and Perspectives in Management, vol. 17, issue 3, pp. 421—437. [https://doi.org/10.21511/ppm.17\(3\).2019.34](https://doi.org/10.21511/ppm.17(3).2019.34).

12. Andros, S.V. (2024), "Financial and Credit Infrastructure and the Role of the Credit Mechanism in Ensuring Sustainable Operation of Agricultural Production Enterprise", Economics: time realities. Scientific journal, vol. 3(73), pp. 12-21" available at: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No3/12.pdf> (Accessed 31 December 2025).

13. Kovtun, V., Andriushchenko, K., Horbova, N., Lavruk, O. And Muzychka, Y. (2020), "Features of the management process of ambidextrous companies", TEM Journal, vol. 9, issue 1, pp. 221—226. <https://doi.org/10.18421/TEM91-31>.
Стаття надійшла до редакції 20.01.2026 р.